

Michael J. Sandel analyseert haarscherp de enorme kloven in westerse samenlevingen

Michael J. Sandel

De tirannie van verdienste. Over de toekomst van de democratie

Vertaald door Rogier van Kappel en Huub Stegeman

Ten Have 240 blz., € 24,99

★★★★★

Tanny Dobbelaar 23 september 2020, 1:00

De schrijver

Michael J. Sandel (1953) is hoogleraar politieke wetenschappen aan Harvard University. In Nederland verschenen eerder 'Niet alles is te koop – de morele grenzen van marktwerking' (2012) en 'Rechtvaardigheid – wat is de juiste keuze?' (2015). Omroep Human zond in 2017 een debatserie uit waarin Sandel discussieert met een internationale groep jongeren over ethische dilemma's.

Het boek

We moeten streven naar een maatschappij met gelijke kansen voor iedereen. Waarin alle mensen, ongeacht kleur, afkomst of sekse, kunnen opklimmen door hun talenten optimaal te gebruiken.

Dit meritocratische ideaal heeft lang gedomineerd in linkse kringen, inclusief de Amerikaanse Democraten. Toch stemmen mensen aan de onderkant van de arbeidsmarkt steeds vaker rechts-conservatief. Ze keren zich af van partijen die gelijke kansen als ideaal zien. Hoe kan dat?

Tot eind jaren zeventig kon de naoorlogse generatie ook zonder diploma een goede baan vinden en een aangenaam leven leiden, schrijft Sandel. Daarna verloor het meritocratisch ideaal zijn effectiviteit. De ongelijkheid nam in de VS spectaculair toe. Steeds scherper is de tweedeling tussen winnaars en verliezers, tussen 'elite' en 'volk', tussen mensen met en zonder diploma.

Een van hoofdrolspelers in 'De tirannie van verdienste' is de Amerikaanse topuniversiteit die zich laat voorstaan op de selectie van puur talent. Ten onrechte, want kinderen van rijke donateurs krijgen voorrang. Bovendien hebben kinderen van hoogopgeleiden veel meer kans op een studieplek, zelfs als ze minder slim zijn.

Ook de Amerikaanse Democraten hebben bijgedragen aan de giftige intuïtie dat maatschappelijk succes uitsluitend je eigen verdienste is. Sandel schrijft dat Obama de predicaten 'slim' en 'dom' significant vaker gebruikt dan zijn voorgangers. Obama's favoriete slogan *You can make it if you try* is nogal denigrerend voor wie achterblijft op de sociale ladder. Dat zijn de losers die hun slechte omstandigheden aan zichzelf te danken hebben. Wat ontbreekt, is een politiek ideaal waarin ook mensen zonder maatschappelijk succes een goed leven leiden.

Productontwikkeling

In een meritocratische samenleving beschouwen ouders de opvoeding van hun kinderen als een vorm van productontwikkeling: je moet eruit halen wat erin zit, anders kan je kind de competitie met anderen niet aan. Geluk en toeval spelen geen rol meer: alles is je eigen schuld.

Meritocratie kán eenvoudigweg geen goed ideaal zijn, concludeert Sandel. Winnaars worden er hoogmoedig en zelfgenoegzaam van, verliezers bitter en wrokkig. Geen wonder dat het zelfmoordpercentage in de VS onder witte mannen zonder diploma stijgt – niet toevallig de groep die vaker op Trump stemt.

Opvallende passage

“Hoe meer we onszelf beschouwen als mensen die aan zichzelf genoeg hebben en zelf hun eigen bestaan hebben opgebouwd, hoe minder waarschijnlijk het wordt dat we ons zullen bekommeren om het lot van degenen die het minder getroffen hebben dan wijzelf.”

Redenen om het niet te lezen

Sandels diagnoses van de VS zijn niet vanzelfsprekend van toepassing op Europese landen. Bovendien schemert de Engelse taal soms door deze vertaling heen.

Redenen om het wel te lezen

Zonder op zijn hurken te gaan zitten, analyseert Sandel haarscherp de enorme kloven in westerse samenlevingen. En hij doet voorstellen. Zo geeft hij een rechts-conservatief, Republikeins alternatief voor meritocratie: focus niet op de vrije markt, maar op de gemeenschap. Beschouw mensen in de eerste plaats niet als consumenten maar als producenten van zinvol werk voor hun gemeenschap.

Een progressief ideaal voor meritocratie schetst hij ook: hogere belastingen op consumptie, vermogen en financiële transacties. Als zelfs Warren Buffet het gek vindt dat hij een lager belastingpercentage betaalt dan zijn secretaresse, dan is het hoog tijd om woekerwinsten in de financiële sector aan te pakken.